

Katalekte.

Breyten Breytenbach. Kaapstad: Human & Rousseau, 2012. 224 pp.
ISBN: 978-0-7981-5792-6.

DOI: <http://dx.doi.org/10.4314/tvl.v50i1.35>

I

Katalekte vorm 'n drieluik met Breyten Breytenbach se vorige twee bundels, *Die windvanger* en *Die beginsel van stof*. Die woordgoëlaar en oëverblinderaar is hier aan die woord in 'n bundel wat die subtitel dra: "artefakte vir die stadige gebruike van doodgaan". By Breytenbach is die ewige verbintenis tussen lewe en dood 'n deurlopende motief en hierom is daar dan ook 'n gedig "bardo" (76) wat hierdie oorgange beskryf. *Katalekte* bevat weer Breytenbach-reëls wat op sy enorme verbeelding dui:

wanneer verbeelding se lettergrepe
nog bewe in die vingers (43)

Verder speel gedigte in op mekaar én ou bekende (en reeds klassieke) verse word herdig en binne die konteks van hierdie bundel word dit gelaai met 'n navrante siening van die einde-in-sig. Dit is 'n bundel wat die leser opnuut bewus maak van die digter se besondere klankgevoeligheid en die spanning tussen pro-verse en korter tekste.

Ons vind hier die bekende Breytenbach-handtekening: die ontginning van bekende idioome wat hy nekomdraai:

ons dra die gene van die dood / maar ook die
dese van die lewe (118)

aan stront is geen salf te smeer nie (188)

Die plasing van foto's (soos die digter wat 'n pampoen vashou) neem ons na die werklikheid. Die digter dwing die leser om kennis te neem van komplekse sieninge van poësie-teorie en die verwysing na die kora aktiewe Julia Kristeva se *Begeerte in taal* en hoe metafore geskep word.

In die lang vers "Besinning oor ruimte as katalisator van betekenisvorming" (155–58) word die leser medepligtige en aktiewe grafiler. Trouens, hierdie bundel dwing jou van die posisie van epi-leser (om die gedig op sy woord te neem) na die ruimte van die grafiler as aktiewe, medeskrywer (medeskepper) van die gedig. Hier verneem ons: "Gedig is leefruimte vir taal" en die volgehoue proses in die digter se oeuvre om die digkuns te verminder, vind ons eweneens hier:

Poësie kom van nêrens en gaan nêrens heen
nie—en ondersoek dan daardie nêrens soek-
soek
soos 'n hond na doodsbeendere (157, 158)

Die digter van die paradoks, én die digter van die Oosterse verwysingsstelsel; van die verdubbeling en terselfdertyd ónt-kenning van die self. Van die oomblik en tog ook die ewigheid.

Die gesprekke met mededigters is opvallend. Soms speels, soms ernstig. Ingrid Jonker, Boerneef, Peter Blum kom aan bod en die herdigting, 'n skitterende parodie, van Boerneef verdien vermelding:

'n kolgrans doodgery op die M3

die kolgans het 'n veer laat val
van die hoogste roep van waarookal
mits dese wou sy vir ons sê
dis haar maat wat dood op die snelweg lê
[...]
(22)

Herdigtings, 'n self-bestekopname, kom ook aan bod soos in "die engelaar se verweerskrif" (203) ("asof ek uit 'n langwerpige kop gedigte kon fabriseer...").

In "waterbrief" (28) kan die leser 'n demonstrasie sien van Breytenbach se vernuf as digter. Die tegelykertydaspek word in hierdie gedig 'n demonstrasie van die ek-in-krisis, die ek wat nie finaal besê kan word nie, soos Kristeva dit beskou. Die beweging van ge-

boorte-droom-werklikheid-gedig-dood word omgeruil sodat die verskillende dimensies één word:

in die nag is hy dikwels 'n koevert
hy skryf die dokumente van geboorte
nietnotas, belydenisfragmente soos skrifels
wat aan moet dui waar 'n fuik
in die donker neergelaat is
om more se witvleis te vang [...]

II

Katalekte beteken “versameling fragmente van ou dig- of prosastukke”, aldus die digter in 'n onderhoud.

Die bundel bevat sewe afdelings met zenagtige verse en boere-haikoes. Die selfgesprek (soos in “BB: Intieme en beknopte CV”, 57) is nou van Bittergesig Buiteblad. Sy Bonnievale-jeug, verblyf aan die Goreé-instituut en 'n skryfskool in New York word gesinkopeer met 'n beskrywing van sy werklike verbintenis met die “mooimoedige vrou” wat van die mooiste liefdesgedigte in Afrikaans geïnspireer het. Die metamorfose word in hierdie bundel beskryf as 'n katamorfose (59). Daar is (pynlike) nadenke oor die skryf van 'n gedig en gesprekke met Nietzsche en Emile Benveniste (“frottage”, 60). Die gesprek met die ouers word eweneens volgehou in teer, liefdevolle besinnings in “ruikers woorde gepluk” (81) vir hulle.

Breyten Breytenbach neem ook standpunt in teen die politieke toestande hier te lande in die sterk “Moermikland” (161) wat in gesprek tree met Allen Ginsberg se magistrale “America”. “Of dit 'n man sou wees” (169)—wat hy tipeer as 'n aanpassing uit Primo Levi—is eweneens 'n sterk sosiaalgerigte gedig, nes die lykdig vir Van Zyl Slabbert (143).

III

Dit is 'n bundel wat as “laatwerk” kwalifiseer soos Helize van Vuuren dit skitterend na aanleiding van Breytenbach se vorige bundel *Die beginsel van stof* behandel het op *LitNet*.

Breytenbach bly in die digkuns 'n baken. 'n Mens haal die hoed af vir die volgehoue produktiwiteit sonder om gehalte in te boet. Van die kleinste optelvers tot die langer prosagedig of laagvers, bewys die meesterskap van Breytenbach wat die brokstukke van 'n lewe se herinneringe sprokkel. Die Orpheus-mite, Isis-Osiris en ja, Pablo Neruda:

Entre los labios y la voz, algo se va muriendo.
Algo con alas de pájaro, algo de angustia y de
olvido (uit “Poema”, 13)

met 'n pragtige skets daarby, verklap ook iets verder van die rol van die digter.

Die digter as besegger van die liefde, die digter wat deur die woord beseg word, die digter wat onreg verseg.

Die bundel beslaan 212 bladsye en is besonder mooi uitgegee.

Geraadpleegde bronne

De Vries, W. “Aanhou beweeg en gedigte maak.” *Burger*, 8 Nov. 2012. <<http://152.111.1.87/argief/berigte/dieburger/2012/11/08/SK/16/BreytenBreytenbach.html>>.

Van Vuuren, H. “'n Almanak van klippe’: Laatwerk en Breyten Breytenbach se *Die beginsel van stof* (laat-verse, sprinkaanskaduwees, aandtekening).” *LitNet Akademies*, 15 Nov. 2012. <<http://www.litnet.co.za/Article/n-almanak-van-klippe-laatwerk-en-breyten-breytenbach-se-die-beginsel-van-stof-laat-verse>>.

Joan Hambidge

Joan.Hambidge@uct.ac.za

Universiteit van Kaapstad

Kaapstad